

Ras är en konstruktion- rasifiering en process

En jämförande diskursanalys i hur den nationella identiteten
konstrueras mellan `svenska invandrare` och `norska
invandrare` bosatta i Oslo

Abstract

The aim of this thesis is to seek understanding to how a national identity is constructed. Five women and five men at the age of 21-37 years old have been interviewed during November 2005 and January 2006. All of them lived Oslo at the time. The informants have been divided into two groups, 'Swedish immigrants' and 'Norwegian immigrants', none of the people interviewed is ethnic 'Swedish' or 'Norwegian'. The empirical material has been analysed with the help of Billig's theory about banal nationalism and Laclau and Mouffe's discourse analysis. By doing a comparative discourse analysis between the two groups one conclusion is that even though the informants portrayed themselves as 'Swedish' or 'Norwegian' this position caused a conflict within the Norwegian society's images of them as 'immigrants'. The thesis illustrates how the image of what it is to be considered as 'Swedish' and 'Norwegian' implies directly connection with 'whiteness'. The construction of the Swedish and Norwegian nationality and the 'non Swedish/ Norwegian' are not only oppositional but does also contains a hierarchy in which the 'immigrant' and the 'immigrant women' is portrayed in more negative terms.

Keywords: discourse, identity, race, antagonism, gender

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Introduktion till ämnet och syfte	1
1.2	Tidigare forskning och frågeställning.....	2
1.3	Språkets makt – och min forskarpositionering	4
1.4	”De andra” i demokratiska samhällen	5
2	Uppsatsens teoretiska inramning.....	7
2.1	Teori om nationalism och nationell identitet.....	7
2.2	Introduktion till diskursanalys	8
2.3	Laclau och Mouffes diskursteori	9
2.4	Diskursteorins analysredskap	11
3	Forskningsprocessen: Metod, material och reflektioner	13
3.1	Materialinsamling genom intervjuteknik.....	13
3.2	Intervjupersonerna	14
3.3	Reflexivitet	15
3.4	Reflektioner över metoden och intervjuerna	16
4	Diskursanalys på det empiriska materialet	18
4.1	”Åh ni svenskar är så sociala och vi gillar er”	18
4.2	Norska invandrare förstår inte norska	20
4.3	Antagonism i identiteten som ”svensk” och som ”norsk”	22
4.4	Exotifiering av den andra kvinnan.....	27
5	Avslutande diskussion.....	30
6	Litteraturförteckning.....	32

1 Inledning

1.1 Introduktion till ämnet och syfte

Identities are forms of social life. National identities are rooted within a powerful social structure, which reproduces hegemonic relations of inequity (Billig 1995 s.175).

Sommaren 2000 åkte jag till Oslo för att söka jobb, efter en veckas tid fick jag jobb på ett café. Där jobbade jag i sex månader och under den tiden fick jag en återkommande fråga från gästerna, nämligen vart jag kom ifrån? Till en början svarade jag att jag kom från Bolivia och då fick jag frågan om varför jag kunde svenska? Efter att ha fått den fråga flera gånger, började jag istället säga att jag var svensk, men då fick jag en annan motfråga, var ifrån kommer du egentligen? Till slut lärde jag mig att säga att jag var svensk och mina föräldrar kom från Bolivia, då blev gästen tillfredställd med mitt svar och konversation slutade där. Ironiskt nog, kallades jag samtidigt för den `svenska` tjejen och jag fann det intressant att jag där blev svensk, men ändå inte.

Jag delar med mig av den här erfarenheten för att illustrera utgångspunkten för min studie, nämligen att utröna hur `ras` blir en grundläggande markör i föreställningen om den nationella identiteten. Mitt *syfte* är att dekonstruera identitetsföreställningar som idag tenderar att uppfattas som en gång för alla givna. Genom en jämförelse mellan `svenska invandrare`¹ och `norska invandrare`² avser jag komma åt hur föreställningar om ras försöker essentialisera och naturalisera identiteter som i sin tur därtill framkallar ojämlikheter. Följaktligen har jag även ett underliggande syfte, nämligen att visa på att i själva verket så ligger rasens och nationens diskurser inte särskilt långt ifrån varandra.

För att komma åt föreställningar om den nationella identiteten såväl den svenska som den norska kommer mitt empiriska material att analyseras utifrån Billigs teori om nationalism och Laclaus och Mouffes diskursteori. Studien baserar sig på tio semistrukturerade djupintervjuer med fem `svenska invandrare` och fem `norska invandrare`, samtliga arbetar inom den norska restaurangbranschen. Den branschen är intressant att studera eftersom man tydligt

¹ Med avses invandrare från Sverige av en annan etnisk bakgrund än det svenska, vilka har flyttat till Norge.

² Begreppet hänvisar till personer som har invandrat till Norge.

där finner en rasifiering³ av människor och kulturer⁴. Det bör hållas i tanken att studien inte handlar om restaurangbranschen i sig, utan jag den snarare som en *dörr* vilket möjliggör för mig att avslöja och belysa föreställningar om `ras`, `nation` och `kön`. Det är även ett sätt att komma åt deras vardag.

Härnäst redovisas ett nedslag av den tidigare forskning som finns i ämnet, i samband med det presenteras även min frågeställning.

1.2 Tidigare forskning och frågeställning

I det här avsnittet presenteras sju forskarens studier med varierande forskningsområde, gemensamt för dem är att de studerar hur idéer om `svenskhet` och det `svenska` som norm är verksamma inom en rad samhällsområden. Först presenteras fem av studierna i korthet därefter uppehåller jag mig vid Brnics och Engbloms avhandlingar. Dessa har valts ut på grund av att de ligger nära mitt eget tillvägagångssätt. Jag menar även att dessa avhandlingar är analytiskt mest intressanta för min studie. Engbloms avhandling visar på hur individer antar olika identiteter beroende på den gällande kontexten och Brnics forskning behandlar hur den nationella identiteten konstrueras i relation till de Andra.

Andra viktiga arbeten kring svenskheten är till exempel Molinas (1997) studie om stadens rasifiering och boendesegregation där ett institutionellt, ekonomiskt och ideologiskt särskiljande av svenska och invandrare bostadssökande påvisas. Tesfahuney (1998) har granskat hur diskurser om migration formas kring bilder av invandring som ett `hot` mot svenskhetens gränser. Hertzberg (2003) undersöker arbetsförmedlare och deras beskrivningar av de hinder, problem och möjligheter som ungdomar med invandrarbakgrund möter på arbetsmarknaden. Han visar hur en `normativ` `svenskhet` fungerar som utgångspunkt i arbetsförmedlarnas bemötande av ungdomar. Föreställningar om kulturell avvikelse ligger till grund för generaliserande resonemang om ungdomarnas `brister` i relation till arbetsgivarnas krav. Inom mediaforskningen har Brune (2004:a) visat hur media vanemässigt formar en underförstådd bild av svenskheten genom att avgränsa och fixera kategorin `invandrare`.

Charlotte Engbloms avhandling, *Samtal, identiteter och positionering: Ungdomars interaktion i en mångkulturell miljö* (2004), visar hur ungdomar i Stockholms `mångkulturella` förorter använder varierande etniska identiteter beroende på den kontext de befinner sig inom. Identiteter skapas och synliggörs i dialog och i kontrast till en annan person. En central slutsats i studien är att i det mångkulturella samhället existerar föreställningar om att människor bör vara antingen svenskar eller invandrare. Då informanterna ständigt ifrågasätts om deras

³ Begreppet syftar till att människor konstruerar ras som social kategori genom att sprida föreställningar om att människor kan uppdelas efter biologiska och kulturella egenskaper och att dessa egenskaper kan paras samman med egenskaper i beteende (Motsieloa 2003 s 12).

⁴ Se `Exotisk strössel` av Paula Mulinari i tidskriften Arena (2004:4 s 20-23).

identitet använder de etniciteten för att markera vilka de är. Emellanåt positionerar de sig som `invandrare` och därmed ger de ett annat innehåll åt begreppet, vilket är ett aktivt sätt att ta udden av det stigmatiserade bilden av `invandraren`.

Avhandlingen som däremot ligger närmast min undersökning är Anita Brincs studie då vi båda undersöker den diskursiva konstruktionen av hur den nationella identiteten skapas i relation till de `Andra`.

Brinc visar i sin studie *Speaking of Nationality: On narratives of national belonging and the `immigrant`* (2002) hur den svenska nationella identiteten konstrueras i relation till dem som inte anses vara `svenskar`. Genom diskursanalysen som metod redskap utrönar Brinc hur informanterna konstruerar den svenska identiteten. Nationalitetsdiskursen som framträder innehåller föreställningar om `invandraren` och integration och diskursen inrymmer också uttalade föreställningar om `svenskhets`. En för min del mest intressanta slutsats är hur föreställningar om `invandrare` skapas utifrån en rasifierad bild, föreställningar som i sin tur hindrar integration mellan `svenskar` och `invandrare`.

Till skillnad från Engblom som mer uppehåller sig på en aktörsnivå, då hon belyser hur informanterna vid olika situationer aktivt möjliggör och framhäver en viss identitet, så befinner sig Brinc på en mer strukturell nivå. Gemensamt författarna är däremot att de studerar hur identitetsföreställningar konstrueras.

Min studie skiljer sig från Engbloms och Brincs forskning genom att jag utför en jämförande diskursanalys i hur svenskheten och norskheten konstrueras i Oslo. Men även hur den svenska identiteten konstrueras på en annan plats än i Sverige och hur denna inrymmer en konflikt till följd av att det inte är etniska `svenskar` som konstruerar `svenskhets`. Studien skiljer sig även genom att de personer jag intervjuar har liksom jag utländsk bakgrund, således har uppsatsen en *outsider-within* perspektiv.

Min frågeställning har inspirerats av den tidigare forskning som presenterats. I uppsatsen arbetar jag utifrån följande frågeställningar: *Hur konstrueras den svenska nationella identiteten bland `svenska invandrare` bosatta i Oslo? Samt, Hur skiljer sig den svenska nationella identiteten i relationen till den norska nationella identiteten?*

1.3 Språkets makt – och min forskarpositionering

Avsikten med det här stycket är att underlätta för läsaren att själv ta ställning till det som skrivits och analyserats. I likhet med Kinnvall är även jag teoretisk sett inspirerad av den teoretiska tanketraditionen som namnges, socialkonstruktivism. Detta synsätt har kommit att påverka såväl mitt val av ämne som mina val av teorier och metod.

'(I)t is exactly because of its ability to locate identity construction in the *process of becoming* that social constructionism is able to explain collective identity as something more than the sum of the individuals involved' (Kinnvall 2004 s 748).

Jag anser att kunskap produceras i sociala interaktioner mellan individer och därför som jag betraktar kunskap som historiskt och kulturellt föränderligt. Därmed menar jag att det inte finns någon 'sann' eller objektiv kunskap utan att den skapas och reproduceras genom diskurser. Alla människor skriver och talar följaktligen utifrån en specifik tid och plats, med andra ord utifrån en specifik kultur och historia. Eftersom jag betraktar kunskap som något som skapas genom diskurser är det svårt för mig att påstå att det finns en verklighet där ute som entydigt kan observeras. Jag menar att vi strukturerar vår värld genom språkliga diskurser och världen skapas och upprätthålls i sociala processer. Språket är också ett kraftfullt instrument för maktutövning, genom ord kan människor stämplas och stigmatiseras med utgångspunkt i kulturella kännetecken. Ord är sålunda inte värdemässigt neutrala förmedlare av den sociala verkligheten, utan de är redskap som aktivt bidrar till utformning av den sociala verkligheten och dess tolkning (Knocke 2000 s 19). Således uppfattar jag markörerna ras, kön, klass, sexualitet och nation som språkliga kategoriseringar som konstrueras inom diskursen och utifrån makt. Jag är även inspirerad av ett intersektionellt perspektiv, där tonvikten är att visa på hur ovanstående markörer konstituerar varandra i identitetsskapandet, det vore fel att endast lyfta fram en markör, eftersom könskonstruktionen är *alltid* rasifierad på samma sätt som rasifieringsprocessen är bekönad (Essed 1991 s 283).

Identitetskonstruktioner är inga okomplicerade fenomen ännu mindre är de neutrala, utan det är i mötet med en annan person som något händer. Således bär mötet en mening och därför menar jag, att allt kan transformeras till betydelser och innebörder.

För att kunna ta del av texten som jag producerar är det viktigt att sätta in den i ett kontextuellt sammanhang för att förstå de förhållande som format texten. Läsaren får nu ta del av den kontextualisering som är grundläggande för studien.

1.4 ”De andra” i demokratiska samhällen

Kontexten som jag nu presenterar, är enligt mig, passande för både Sverige och Norge. Även om jag har inhämtad litteratur rörande det svenska samhället och den svenska arbetsmarknaden menar jag att Sverige och Norge är förhållandevis lika, likheterna är större än skillnaderna då de delar en gemensam historia⁵.

Det är problematiskt att beskriva och presentera en enda kontext då jag som författare väljer den kontext som jag anser vara passande för studien. Kontexten beskrivs selektivt, vilket implicerar att det alltid sker utifrån någon föreställning om samhället (Sahlin 1999 s 104). Ytterligare bör kontexten betraktas som diskursiv, då det är endast inom diskursen som kontexten fyller sin funktion.

Både Sverige och Norge betraktar sig idag som mångkulturella samhällen, där olika kulturer lever sida vid sida och man tycks sällan inte leva i föreställningen om att dessa lever på lika villkor. De nordiska länderna är inte längre etniska homogena, om de någonsin har varit det. Inte desto mindre handlar de myter och sociala föreställningar, som har dominerat diskurserna, om `vithet` och etnisk homogenitet. Föreställningar som inte bara bygger på felaktiga premisser utan också, vilket är allvarligare, format, reglerat och kringskurit livsvillkoren och valmöjligheterna för `de andra` som lever mitt bland oss (Knocke 2004 s 30). Samtidigt som mångkulturella samhällen gärna vill karakterisera sig själva som gränsöverskridande och som samhällen där det sker en kulturell sammansmältning skapas det nya identiteter. Identiteten som `främling`, `invandrare` och den `andre`, en person som geografiskt sett befinner sig samtidigt innanför och utanför nationen men som genom olika sociala, politiska och kulturella praktiker blir distanserad från `oss` (Ålund 2003 s 288). I ett `vi` och `dem` blir nationstillhörigheten central (Mulinari & Neergaard 2004 s 19). Dessutom antar man att i `dem` existerar en uppsättning naturgivna biologiska och kulturella skillnader som på så sätt skiljer `dem` sig från `oss` (Thörn 2002 s 45). `De` tillskrivs alltid en etnicitet och när etnicitet beskrivs och uppfattas på det här sättet handlar det om en oförtäckt rasialisering av samhället (Ålund 1997 s 11). När `svenskhets` fixeras som skillnadsmarkör handlar det om exkludering av den invandrade befolkning och deras barn men det är även ett led i reproduktionen av ett `vi` som är överlägset på ett nationellt plan i förhållande till de främmande andra (de los Reyes & Kamali 2005 s 10). De `andra` betraktas oftast utifrån en stereotyp, stereotypifieringen och vardagsrasismen bidrar till marginalisering och diskriminering av den `icke-vita` gruppen i ett samhälle (van Dijk 1993 s 8f).

I demokratiska länder, som Sverige och Norge vill helst ingen befatta sig med någon form av diskriminering, än mindre befatta sig med rasistiska uppfattningar. Likväl existerar vardagsrasism och diskriminering, inte bara som observerbara handlingar, utan även som subtila, dolda och (o)avsiktliga handlingar som

⁵ Sverige och Norge- union, 1814 fram till dess upplösning 1905 och därav som de delar en gemensam historia, en till stora delar liknande språk och gemensam kultur (Gardberg 1991 s 355)

indirekt-direkt drabbar vissa grupper av befolkningen (Kamali 2005 s 31). Rasismen i dagens liberala demokratier har naturaliserats så att den för enskilda betraktare vanligen undgår kritisk reflektion. Den har infiltrerat vardagslivet och inordnats som självklarheter i vår föreställningsvärld (Hall 1981 s 32). Vardagsrasism är intensifieringen av ideologiska och politiska strider om att rasistiska uttryck ofta inte påstås vara rasism (Kamali 2005 s 38). Och det återkommande förnekandet av rasism är i sig en viktig form av vardagsrasism (van Dijk 1993). Vardagsrasismen är beteckning på all dagliga situationer som omvandlas till rasistiska situationer, situationer som karakteriseras av att människor reagerar mot varandra som om de vore mindre värda på grund av ras eller kulturtillhörighet (Essed 1991 s 43).

Det `mångkulturella` klimatet präglas idag av diskriminering av `icke- nordiska` på arbetsmarknaden där vissa sorters medborgare betraktas som mer jämlika än andra. Det är främst sektorer med lågkvalificerade jobb, som delar av industri, hotell-och restaurang sektorn samt privat och offentlig tjänstesektor som sysselsätter utlandsfödda personer (Knocke 2004 s 51). Det har även visat sig att diskurser om nationell identitet speglas i de uttalade kraven på specifik `svensk` kulturell kompetens som arbetsgivare åberopar när de granskar arbetssökanden med invandrarbakgrund. Konstruerade egenskaper som `svenskhets`, gemensamma `svenska` värderingar, specifika `svenska` kulturella koder, antas utgöra meriter när människor med invandrarbakgrund söker jobb (Molina 2005 s 103). Nationens kulturella uttryck bidrar till att befästa känslan av tillhörighet, ofta kontrastivt och uteslutande gentemot dem som inte hör till. Uteslutande drabbar ofta kvinnor och etniska minoriteter (Ålund 2003 s 285). Således tenderar kategorier som `man` och `manlighet`, `svensk` och `svenskhets` att fungera som självklara indelningskategorier från vilken de som inte inkluderas betraktas som avvikande (Brune 2004:b s 61). Föreställningar om kultur och rastillhörighet har haft högst påtagliga konsekvenser för individers liv, vare sig det handlar om privilegier associerade till `vithetens/svenskhetens` hegemoni eller diskriminering och exkludering av dem som definieras som `icke-vita/svenska` (Molina 2005 s 95).

Diskriminering, rasism och vardagsrasism är företeelser som är skapade utifrån makt. Genom makten skapas ett `vi` och `dem` och föreningen av ett `vi` och exkluderingen av ett `dem` sker genom idén om att `vi` delar något, som exempelvis `ras`. Så länge gruppen är samlad och utgör ett `vi` i förhållande till `dem` kommer förhållandet mellan dessa grupper alltid att genomsyras av makt (Essed 1991 s 40f). I den svenska nationalismen återfinns en tydlig utseendebaserad dimension. Att `se svensk ut` och att `ha ett svensk utseende` likställs oftast med att vara blond och ha blå ögon, vilket innebär en direkt och tydlig koppling mellan `svenskhets` och `vithets`. De utseendebaserade dimensionerna av nationalitetskonstruktioner kan även utläsas i hur mörkt hår och mörka ögon historiskt har setts, och i samtiden ses, som tecken på avvikelse och annorlundahet (Mattsson 2005 s 150).

Nu är det tid att presentera mina teoretiska utgångspunkter.

2 Uppsatsens teoretiska inramning

I detta kapitel presenteras mina teoretiska utgångspunkter. Till en början presenteras Michael Billigs teori om banal nationalism därefter kommer jag in på Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes diskursteori. Samtliga författares ontologiska och epistemologiska antagande överensstämmer i huvudsak med varandra samt med mina utgångspunkter.

2.1 Teori om nationalism och nationell identitet

Grundantagandet i Michael Billigs teori om nationalism är att nationer inte existerar som objektiva entiteter utan nationer är `inbillade gemenskaper` (Billig 1995 s 10). För att nationer ska existera måste individer först föreställa sig nationen och därefter identifiera sig inom denna. I samband med *identifikationen* kommer nationen att skapa sig en god, positiv självbild och nationell identitet för att jämföra sig med andra nationer, vilka många gånger betraktas utifrån en negativ bild (Billig 1995 s 66). Den `inbillade gemenskapen` innebär att identiteter konstrueras, rekonstrueras eller omkonstrueras genom sociala relationer (Hall 2004 s 111). En grundläggande faktor för konstituerande av inbillade gemenskaper är begreppet *skillnad*, tanken att vi skiljer `oss` från `dem` gör det möjligt att föreställa sig vårt nationella kollektiv. Om `vi` ska föreställa `oss` som unika behöver `vi` ha ett namn eller kategori som särskiljer oss från resten (Billig 1995 s 73). Nationalism är en ideologi som handlar om `oss` samtidigt som den implicit handlar om `de`. Det kan inte finnas ett `oss` utan ett `de`, genom att beskriva vilka `vi` är antyder `vi` vilka `vi` inte är. I ett `vi` finns det inte plats för `främlingen`. Det är en person som inte tillhör nationen på det sätt som `vi` gör, främlingen har inte samma nationalitet som `oss` (Billig 1995 s 78f).

Nationalism handlar om att tänka om `oss` själva på ett speciellt sätt, ett sätt som är djupt rotat i vårt tänkande och livstil. Vilket leder till att `vi` glömmer bort `vår` nationalism och dess reproduktion (Billig 1995 s 37f). Billig hävdar att nationalismen har blivit så självklar att den är `banal`, nationalismen `flaggas` dagligen genom abstrakta och subtila praktiker. Banal nationalism omfattar alla former av symboler och ritualer som bekräftar och återskapar identifikation med nationen, men som inte uppfattas som `nationalism` av dem som lever mitt bland dessa symboler och ritualer (Billig 1995 s 8f). Genom subtila praktiker skapas ett `vi/nation` med en egen identitet samtidigt som det skapas ett `de/främlingarna`, från vilka `vi` identifierar oss `själva` som annorlunda i förhållande till `de` och

därmed skapas den nationella identiteten utifrån ett särskiljande (Billig 1995 s 61). Att tänka att man tillhör en nationell identitet innebär mer än endast förbindelse med den `egna` gruppen utan det frambringar även en känsla av att gruppen är speciell i förhållande till `dem` (Billig 1995 s 61). Enligt Billig handlar den nationella identiteten om `to possess ways of talking about nationhood` (Billig 1995 s 8). En person som tillhör en viss nation känner till de symboler och berättelser som bildar myten om den nationella gemenskapen. Den nationella identitetens fortlevnad hänger på ett dialektiskt förhållande mellan minne och glömska, fantasi och monoton repetition (Billig 1995 s 10). Beroende på *vem* som skildrar den nationella historien kommer olika händelser och egenskaper att lyftas fram, men det gemensamma för den nationella historien är storberättelsen som berättar om ett folk som vandrar genom historien, `vårt` folk med `våra` traditioner och `vår` kultur.

Då nationalismen, enligt Billig, handlar om subtila och osynliga praktiker där ett särskiljande mellan `vi` och `dem` är grundläggande för upprätthållande av den nationella identiteten är nationalismen alltid exkluderande mot dem som inte anses passa in i nationen. Därmed reproduceras och upprätthålls nationalismen i det som `vi` tar förgivet (Billig 1995 s 93). Billig riktar fokus på uttryck för rasism och nationalism i liberala demokratier, han menar att uttrycken är sällan uttalade och synliga, utan det rör sig i mångt och mycket *under ytan* för vad som uppmärksammas och synliggörs. Dessa `banala` praktiker av utsortering och särbehandling av etniska minoriteter bedrivs dagligen, mitt framför våra ögon, i demokratins centrum (Dahlstedt 2001 s 133) Således är nationalism och rasism, två sidor av samma mynt.

2.2 Introduktion till diskursanalys

Inom diskursanalys är både teori och metod sammanlänkande därför kan den inte sättas in i vilken teoretisk ram som helst. Diskursanalysens angreppssätt utgår från vissa ontologiska och epistemologiska premisser angående språkets roll i den sociala konstruktionen av världen där utgångspunkten är att språket är laddat med värderingar och ideologi. Tillträde till `verkligheten` sker via språket och genom att koppla samman bestämda ting i en viss kontext med bestämda tecken skapar vi `sanningar` (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 16). Diskursanalys är ett användbart sätt för att studera identiteter, att och identiteter är socialt konstruerade innebär att de skapas *relationellt*, i interaktion mellan människor. Relationer som definieras på olika sätt, först och främst språkligt, varvid diskuren skapas (Hall 2004 s 115). `Sanningar` om ett fenomen är skapade utifrån makt och det är det handlandet subjektet som producerar makt. Som Kinnvall väljer att uttrycka det:

`This power to make a discourse `true` is particularly evident in cases where one group holds more privileges and resources and when it uses the language of

'difference' as a way to legitimize its own dominance and marginalize other'
(Kinnvall 2004 s 745).

Makt cirkulerar inom diskurser genom att skapa 'sanningar', genom att vi tar vissa saker för självklara eller 'naturgivna'. En föreställning om något kan bli en dominerande föreställningen med praktiska konsekvenser om tillräckligt många tänker den och handlar med utgångspunkt från den samtidigt (Lenz Taguchi 2004 s 63).

2.3 Laclau och Mouffes diskursteori

Ernesto Laclau och Chantal Mouffe refererar till diskurs; som ett bestämt sätt att beskriva och förstå världen på vilket människor är hänvisade att förhålla sig till. Diskurs kan likställas som språkssystem, däremot är diskurserna inte en gång för alla slutgiltiga utan de är *kontingenta*. Kontingenta syftar till att diskurserna alltid kan vara annorlunda eftersom det inte finns någon naturlig grund till dem, dessutom är betydelsen möjlig men inte nödvändig och det är en tillfällig identifikation. Hur det är utesluter inte att det finns en möjlighet att det kunde vara på ett annat sätt (Laclau & Mouffe 1985 s 106). I och med att diskurser är kontingenta innebär det att innebörden av ett ord alltid kan få ett annat innehåll genom processen *artikulation*, eftersom betydelsen inte är slutgiltigt fixerat.

Mouffe och Laclau är kritiska till föreställningen att individen skulle vara ett autonomt subjekt som en gång för alla är determinerat och centrerat, istället menar de att subjektet skapas i och inom diskursen. Sålunda utgörs inte subjektets identitet av en essentialistisk kärna utan identiteten konstrueras inom diskursen (Mouffe 2005 s.76). Därför väljer författarna att tala om subjektspositioner istället för identitet, subjektspositioner betraktas, precis som alla sociala fenomen, som diskursiva konstruktioner (Mouffe 2005 s 76). Subjektspositioner kan exempelvis vara dotter, student, syster, heterosexuell eller svensk. Personens subjektsposition ändras beroende på diskursen och subjektspositioner kan endast väljas inom ramen för den angivna diskursen (Laclau & Mouffe 1985 s 115). Dessutom kan subjektspositioner aldrig fastställas en gång för alla utan subjektspositioner befinner sig i en ständig definitionsstrid, '... subject is therefore always contingent and precarious, temporarily fixed at the intersection of those subject positions and dependent on specific forms of identification' (Mouffe 2005 s 77). Följaktligen uppfattas subjektspositioner som både tillfälliga och bestämmande, det innebär att inom varje diskurs finns det ett antal subjektspositioner som individen kan inta som för *just* det tillfället är bestämmande. Låt mig illustrera med ett exempel, om jag på valdagen kryssar för rutan för ett feministiskt parti så innebär detta att jag för tillfället har positionerat mig som feminist, däremot kunde jag, inom ramen för diskursen ha valt att positionera mig som kristen om jag röstat på ett kristet parti.

Även om Laclau och Mouffe lägger större vikt vid diskurserna som bestämmande över aktörerna tillskriver författarna aktören ett visst

handlingsutrymme när det gäller valet av subjektspositioner, vilket ovanstående exemplet visade på. Författarna talar om subjektspositioner inom en diskursiv struktur (Laclau & Mouffe 1985 s 115). Subjektspositioner är inte endast något man antar utan även något som man tilldelas av andra. Att subjektspositionering är en diskursiv position innebär att den inte kan fixeras som slutgiltiga i ett system av slutna betydelser (Laclau & Mouffe 1985 s 115). Följaktligen bestäms subjektetspositionerna utifrån diskurserna, de vilar inte i sig själva utan subjektet är *fragmenterat* och har flera olika subjektspositioner samtidigt (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 49). Det innebär att i vissa fall kan olika subjektspositioner hindrar varandra och det uppstår en form av konflikt mellan identiteter, då är det fråga om *antagonism* (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 55). Laclau & Mouffe uttrycker följande: `there is no social identity fully protected from a discursive exterior that deforms it and prevents it becoming fully sutured (...) there is no identity which can be fully constituted` (Laclau & Mouffe 1985 s 111). Det är inom denna antagonism som själva förändringspotentialen finns, eftersom olika diskurser står i konflikt mot varandra och möter motstånd från andra diskurser (Hall 2003 s 134). Konflikten, antagonismen upplöses genom att den ena diskursen återupptar dominansen, process refereras till *hegemoni* (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 55).

Subjektspositioner innehåller i sig själva inte någon betydelse utan den får sitt innehåll genom att vi *tillskriver* dem en definition och tillskrivningen måste verka uteslutande. Skapandet av en diskurs och subjektsposition innebär därav en reducering av andra möjliga betydelser (Laclau & Mouffe 1985 s 106). Enligt författarna är `to be something is always not to be something else: *not being* something is simply the logical consequence of being something different` (Laclau & Mouffe 1985 s 128). Subjektspositionen `svensk` definieras i förhållande till vad som inte anses vara `svensk`. Hur man tillskriver och definierar ett begrepp, som exempelvis `svensk`, refereras till det *politiska*, `in the field of politics there are always discourses that try to provide an articulation from different standpoints` (Mouffe 2005 s 78). Hur vi kommer att tillskriva en subjektsposition kommer att avgöra hur vi tänker, handlar och därmed för hur vi skapar samhället. Diskursen kan aldrig etableras så totala att den blir den enda diskursen som strukturerar vår vardag och samhället, utan det är alltid flera motstrida diskurser som står på spel samtidigt (Mouffe 2005 s 43 & 49).

Det är representation av ett fenomen som diskursteorin lägger vikt vid, representation och betydelsen kan dock aldrig låsas fast på grund av språkets instabilitet (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 13 och 32). Författarna, Laclau & Mouffe anser att `(s)ociety and social agent lack any essence, and their regularities merely consist of the relative and precarious forms of fixation which accompany the establishment of a certain order` (Laclau & Mouffe 1985 s 98). Jag väljer här att illustrera med ett exempel om översvämningar. En reel händelse som inträffar i tid och rum men som uppfattas olika beroende på den diskurs den befinner sig inom, i vissa fall kan den uppfattas som en naturkatastrof och i andra fall som `guds verk`. Sålunda betonar författarna att materiella fenomen har inget värde i sig utan det är vi som ger dem ett värde. Innehållet i diskurserna ger dessutom reella effekter på samhället (Laclau & Mouffe 1985 s 108).

Subjektspositioner, kollektiva identiteter liksom fenomenet översvämningar får sin betydelse genom hur vi väljer att tillskriva den, det vill säga genom den representation vi ger den.

2.4 Diskursteorins analysredskap

När man utför en diskursanalys är man främst intresserad av hur beskrivningar om ett fenomen ser ut. I denna studie handlar det främst om hur beskrivningar om den nationella identiteten sker. Genom diskurser positionerar man sig och ger en bild av sig själv i förhållande till någon annan. Diskurser måste även verka uteslutande, således rymmer diskursen endast ett innehåll, dock är den inte slutgiltigt då begreppet riskerar hela tiden att glida in i nya artikuleringar, i nya betydelser. Dock försöker vi ständigt fastställa betydelsen men lyckas inte helt. (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 34). Laclau och Mouffe utvecklar en komplex begreppsapparat för att förklara diskursens uppkomst och menar att begrepp definieras och omdefinieras i ständigt pågående kamper mellan olika diskurser (Eldén 2005 s 68).

Jag kommer här nedan beskriva mitt tillvägagångssätt för diskursanalysen samt presentera de analysverktyg jag använder mig av. Dessa är *nodalpunkt*, *moment*, *element*, *artikulation*, *det diskursiva fältet*, *flytande signifikat* och *antagonism*.

En diskursanalys utförs genom att man utgår från tecken, tecken som har en relation till varandra inom en viss diskurs och på så sätt skapas en betydelse. *Nodalpunkten*, ett tecken kring vilket andra `lösa ord` samlas kring, måste först lokaliseras, tecknet kommer sedan att fyllas med ett innehåll inom en viss diskurs. *Nodalpunkten* är i sig ett tecken som genom diskursens tillslutning säger oss något. Exempelvis ges *nodalpunkten* `svensk`, i en viss given kontext, ett innehåll som `vit`. En diskurs är således en tillfällig fixering av *nodalpunkten* som måste relateras till andra begrepp för att få sin betydelse. I en diskurs finns även *moment*, dessa är tecken som fyller *nodalpunkten* med ett innehåll, exempelvis kan i en diskurs *momentet* vara `trevlig`, för att i en annan diskurs ge betydelsen åt en annan *nodalpunkt*. En diskurs innehåller *nodalpunkt* och *moment*. Innan *momentet* har den entydiga betydelsen betecknas den som *element*. Elementen är tecken som inte har en slutgiltig betydelse inom diskursen utan är mångtydiga. Diskurser strävar efter att avskaffa alla mångtydigheter genom att göra elementen till *moment* genom tillslutningar. Processen benämnes för *artikulation*, emellertid fullbordas den aldrig eftersom diskursen inte slutgiltigt fixeras. Elementen befinner sig inte inom den *specifika* diskursen utan dessa återfinns i *det diskursiva fältet*. Fältet föreställs som en reservoar av betydelsetillskrivningar som ordet har haft eller har i andra diskurser. En diskurs utmanas av dess tidigare definitioner och av *element* som försöker omdefiniera diskursen. Enligt Laclau och Mouffe etableras diskursen som en totalitet när varje tecken är entydigt fastställt och när det utesluter alla andra möjliga betydelser som tecknet kan ha (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 32-35, Laclau & Mouffe 1985 s 111f). *Flytande signifikant* är de tecken som olika diskurser kämpar och försöker ge innehåll åt på just sitt sätt

(Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 35). Själva konflikten refereras till *antagonism*. Antagonismer finner man där diskurser stöter ihop och konflikten upplöses genom att den ena diskursen tar över den andra. Tillståndet efter antagonism kallas hegemoni (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 54f).

I kapitlet som följer behandlas mitt material och intervjumetoden.

3 Forskningsprocessen: Metod, material och reflektioner

I detta kapitel presenterar jag den metoden jag använder mig av. Då jag betraktar kunskap som något som skapas genom diskurser rör jag mig inom den kvalitativa forskningsmetoden och kommer att utföra semistrukturerade djupintervjuer. Närmast presenteras och diskuteras hur det är att inhämta material genom intervjumetoden.

3.1 Materialinsamling genom intervjuteknik

Det empiriska materialet som ligger till grund för denna studie består av tio semistrukturerade djupintervjuer. Med semistrukturerade menar jag att frågorna är strukturerade men flexibla samtidigt till sin utformning. Det ges utrymme för att anpassa frågorna till var och en av informanterna. Således är det förstahandsmaterial som jag tillsammans med mina informanter har producerat under tiden 20 nov 2005 till 16 jan 2006. Intervjuer uppfattas som en användbar metod för att skaffa sig värdefull information från människor som lever i den verkligheten som man är intresserad av (Alvesson & Deetz 2002 s 215). En intervju förmedlar kunskap, upplevelser, erfarenheter, åsikter, attityder och värderingar från intervjupersonen till en åskådare med intervjuaren som mellanled (Krag Jacobsen 1993 s 10).

Intervjuerna utfördes med hjälp av en intervjuguide, som har sin utgångspunkt i det teoretiska ramverket. Den är inspirerad av de teman och frågeområden jag vill belysa och den har till syfte att se till att alla intervju personer får möta relevanta och likartade teman (Krag Jacobsen 1993 s 19). Då jag har delat in informanterna som `svenska invandrare` och `norska invandrare` har intervjuguiden justerats så att den passar båda grupperna. Det bidrog i sin tur till att informanterna kunde reflektera över mina frågor och fördjupa sina svar. Jag utgick likt Peterson, som talar om vikten att beakta föränderligheten, mångdimensionaliteten och kontexten när det gäller identitetsstudier och därav som det bör tillåtas en variation i intervjuerna (Pettersson 2004 s 44).

Intervjuerna varade mellan 45-60 minuter och vid samtliga tillfällen använde jag mig av en diktafon. Innan intervjun inleddes tillfrågades samtliga om det gick bra med att de spelades in och ingen fann det obekvämt. Under intervjuens gång förde jag enstaka anteckningar kring särskilt viktiga uttalande som intervjupersonen gjorde. Åtta intervjuer gjordes på informanternas arbetsplats, antingen före eller efter deras arbetspass, de återstående intervjuerna skedde på ett

café. Det kan tyckas att det är problematiskt att intervjua personer på deras arbetsplatser eftersom personen i fråga så att säga befinner sig på hemmaplan. Min erfarenhet är däremot att de problem jag stötte på, som exempelvis att intervjupersonen tillfrågades av en kollega om något eller att en stamgäst blev nyfiken på vad som hände, inte var så stora att de blev störande och dessutom såg både informanten och jag till att inte uppehålla oss vid det som hänt och återuppta samtalet med en gång. Att informanterna befinner sig på hemmaplan kan både hämma och utveckla intervjunprocessen, dock fann jag inga skillnader mellan de intervjuerna och de som utfördes på kafé.

Kvale talar om att intervjumaterialet är en konstruktion, producerat under en kommunikation som senare har blivit en skrift och varje utskrift för med sig en rad bedömningar och avgörande (Kvale 2000 s 151- 153). Utskriften av en intervju för med sig en rad metodologiska problem, som exempel belyser den inte intervjupersonens ansiktsuttryck och gestikuleringar. Även om jag som forskare väljer att benämna dessa vid utskriften är det inte samma sak som under intervjun, än mindre för läsaren som inte får ta del av dessa. Jag har även valt att inte ändra på intervjupersonernas språk när jag citerat.

3.2 Intervjupersonerna

Intervjupersonerna är indelade utifrån kategorierna `svenska invandrare`⁶ och `norska invandrare`⁷. Jag kommer i uppsatsen att utgå från dessa begrepp, därav som jag ber läsaren att vara uppmärksam på vad dessa innebär. Intervjuerna som utfördes med den `svenska` gruppen gjordes på svenska dock kunde intervjupersonerna emellanåt uttrycka få ord på norska som inte var svåra att begripa. Ibland översattes de till svenska omedelbart av informanten, när de inte gjorde det frågade jag efter vad de menade för att det inte skulle uppstå några missförstånd. Den senare gruppen består endast av personer, vilka benämns som `latinamerikaner`⁸ För att minska risken för missförstånd skedde dessa intervjuer på spanska, eftersom jag inte talar norska. De citat som läsaren kommer att ta del av har översatts av mig.

Jag har valt att intervjua personer som utifrån deras utseende inte benämns som `svenska` eller som `norska`. Jag anser att det är intressant att studera och synliggöra deras erfarenheter eftersom jag menar att det existerar en orättvisa, en orättvisa som baseras på föreställningen om `ras`. Innan intervjun genomfördes

⁶ Med `svenska invandrare` refererar jag till personer födda utanför Sverige men som under en längre tid bott i Sverige för att sedan bosätta sig i Norge. Det kan även vara en som är person född i Sverige av utländsfödda föräldrar och därefter flyttat till Norge.

⁷ Med `norska invandrare` menar jag personer som kommit att bosätta sig i Norge, det kan även vara en person född i Norge av utländsfödda föräldrar.

⁸ Jag använder kategorin `latinamerikaner` även om det är problematisk definition över vem som anses vara `latinamerikan`. Se Mulinari i Lundqvist, Davies och Mulinari (red.)

berättade jag kort om syftet med studien och om de ämnen jag var intresserad av. Samtliga tillfrågade valde att ställa upp på en intervju.

Det bör poängteras att intervjupersonerna har fått fingerade namn i studien, detta för att skydda deras integritet (Alvesson & Deetz 2000 s 217). Samtliga av informanterna är för tillfället bosatta i Oslo och vid tiden för intervjun arbetar samtliga inom restaurangbranschen som servitörer/servitriser. Totalt intervjuades fem kvinnor och fem män. Jag kommer nu att ge en kort presentation av var och en av informanterna. De fem första informanterna är `svenska invandrare` och informanterna som presenteras senare är `norska invandrare`.

Sarah är 27 år gammal och född i Kurdistan. Hon kom till Sverige när hon var fem år och har bott i Oslo i cirka fyra år. *Emilio* är 30 år gammal, född i Chile och flyttade till Sverige när han var tio år gammal. Han har varit bosatt i Oslo sedan åtta år tillbaka. *Said* är 28 år gammal och född i Irak. Som två åring kom han till Sverige och är sedan sju år tillbaka bosatt i Oslo. *Nathalie* är 27 år gammal och född i Sverige av chilenska föräldrar, sedan två år tillbaks bosatt i Oslo. *Antonia* är 22 år gammal, född i Sverige av irakiska föräldrar och bosatt i Oslo sedan två år tillbaks.

Jocelyn är 22 år gammal och född i Chile och har bott i Oslo sedan hon var två gammal. *Amanda* är 25 år gammal och född i Honduras, sedan fyra års ålder bor hon i Oslo. *Felipe* är 34 år gammal och född i Chile, kom till Norge vid fem årsåldern. *Luis* är 21 år gammal och född i Oslo av chilenska föräldrar. *Oscar* är 28 år gammal och född i Ecuador och kom till Norge som några månader gammal.

3.3 Reflexivitet

Jag närmar mig intervjupersonerna i egenskap av forskare och hoppas hitta övergripande mönster om konstruktionen av kollektiva identiteter kopplade till ett ojämlikhetstänkande. En av intervjupersonerna är hämtad ur min bekantskapskrets och han har vidare introducerat mig till tre av informanterna och genom de har jag kommit i kontakt med resterande av intervjupersonerna.

Tidigt i uppsatsen delade jag med av min egen erfarenhet av att arbeta i Norge, då jag bär med den erfarenheten intar ett *outsider-within* perspektiv (Hill Collins 1991 s 12). Eftersom jag genom min position av att ha arbetat inom den norska servicebranschen har liknande erfarenheter som de `svenska invandrare`. Gällande de `norska invandrarna` är det komplicerat på så vis att jag inte känner till det norska samhället på det sätt som jag känner till det svenska, dock vågar jag påstå att jag till vis del delar med de erfarenheter av ett *utanförskap* i ett majoritetssamhälle och därav kommer att ha liknande erfarenheter.

Forskarens identitet spelar alltid en avgörande och viktig roll i en intervjusituation (Svedberg & Kronsell 2003 s 64). Min positionering grundas på en (re)presentation av mig som `kvinna`, `invandrare` och `forskare`. Mina erfarenheter och positionering har betydelse i min relation till informanterna och i vilken utsträckning de väljer att dela med sig av sina erfarenheter. Att jag till

utseendet inte ser `svensk` ut, tror jag underlättar att de delar med sig av sina erfarenheter. Däremot var detta inte självklart, då jag märkte att två manliga informanter tog illa vid sig när jag ställde vissa frågor gällande diskriminering. De blev lite irriterade över frågorna och valde att svara väldigt avvisande med ett `nej` eller `jag har inte upplevt det`, i de fallen detta hände försökte jag gå in på ett annat tema och därigenom komma åt frågan på ett mer indirekt sätt, vilket hjälpte.

En intressant aspekt är den, att jag som kvinna, upplevde att intervjuerna med kvinnorna var mer lättsamma, det vill säga de var mer pratglada och de berättade gärna om sina upplevelser. Detta till skillnad från intervjuerna med männen vilka inte var lika pratglada och ibland väldigt fåordiga. För att få mer information fick jag ställa frågorna på olika sätt. Min akademiska bakgrund har bidragit till att det emellanåt uppstod missförstånd mellan informanten och mig på grund av att vårt språk skilde sig åt. Den sociala interaktionen som uppstår mellan intervjupersonerna och mig kommer oundvikligen, som vi har sett att inverka på intervjupersonernas svar.

Ett viktigt antagande för uppsatsen är att marginaliserade grupper, på grund av deras strukturella position i en samhällelig hierarki, besitter vissa kunskaper och erfarenheter (Hill Collins 1991). Med inspiration av Hill Collins menar jag att det är en angelägen politisk fråga, att `lyfta fram` marginaliserade röster och erfarenheter. Även om författaren menar att det krävs en absolut total erfarenhet av ett visst förtryck för att kunna förstå det förtrycket (Hill Collins 1991 s 33f), anser jag att man kan förstå en form av förtryck genom erfarenheten av ett annat förtryck. Det bör accentueras att marginaliserade berättelser utgör lika litet som någon annan grupp några `absolut sanna` redogörelser av bestämda tillstånd, dock erbjuder den en *särskild* inblick.

3.4 Reflektioner över metoden och intervjuerna

Att utföra intervjuer kan tyckas vara ett enkelt och lätthanterligt tillvägagångssätt, min erfarenhet visar dock att det är ytterst påfrestande då det är lätt att under en intervju inte vara så uppmärksam som man hade önskat och därför inte följa upp en del av de tankegångar som intervjupersonen utvecklar. Däremot är det påfrestande eftersom man blir involverad i informanternas liv, om än i liten skala.

Som forskare är det viktigt att man vet vad ens urval står för och vad man vill komma åt (Trost 1997 s 105). Jag har medvetet kommit att koncentrera mig kring personer som betraktas som `icke svenska` eller som `icke norska`, anledningen till detta är att jag önskat att de ska dela med sig av sina erfarenheter och på så sätt utröna mönster om hur `ras` blir en grundläggande indelningskategori i konstruktionen av den nationella identiteten.

Intervjuerna är i stor utsträckning `styrda`, då frågorna är avhängiga av målet och syftet med studien (Gordon 1978 s 19). Exempelvis intervjuar man i avsikt att ta reda på hur den svenska befolkningen förhåller sig till en EU- identitet så kommer vissa frågor att bli mer relevanta att ställa än andra. I den här studien kommer frågor angående identitet, kön, och diskriminering att vara vägledande.

Det centrala är däremot inte huruvida intervjufrågorna ska vara ledande eller inte ledande, utan *vart* frågorna ska leda och huruvida de kommer att leda i relevanta riktningar och skapa en ny och intressant kunskap (Kvale 2000 s 146).

Även om man strävar efter en jämlik position mellan informanterna och intervjuaren/forskaren kommer den alltid att präglas av makt eftersom den intervjuade är expert på sig själv, och står i den meningen på en 'högre' nivå än intervjuaren. Intervjuaren å andra sidan är expert i sitt yrke och vet vad den kommer att fråga om (Trost 2005 s 71).

Att tolka det empiriska materialet medför en viss problematik eftersom det i vissa avseende kan innebära att intervjupersonerna inte känner igen sig i den slutgiltiga texten. Vilket beror på att berättelserna analyseras utifrån ett givet perspektiv (Mulinari 1999 s 45). Den som intervjuar befinner sig i en överordnad position, då forskaren i slutändan har tolkningsföreträde (Skeggs 1999 s 50f). Det intervjumaterialet som ligger till grund för denna studie kommer att tolkas utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv.

4 Diskursanalys på det empiriska materialet

Det har nu blivit tid att presentera det empiriska materialet för läsaren. Det som läsaren kommer att få ta del av är min tolkning av materialet, en tolkning som har sin utgångspunkt i Billigs teori om nationalism och Ernesto Laclaus och Chantals Mouffes diskursteori.

Viktigt att betona är att de citat som belyses i analysen avspeglar en genomgående tendens i materialet och de har valts ut på grund av dess tydlighet, man bör även ha i åtanke att diskurser inte är fasta och tydligt avgränsade utan de flyter mer eller mindre i varandra. Slutligen kommer jag att analysera, inte enbart det som sägs utan även det som förblir outtalat och det som underförstås, eftersom även detta är viktig del inom diskursanalysen.

Kapitlet innehåller fyra avsnitt, i det första utrönar jag föreställningen om `svenskar` inom restaurangbranschen, därefter utkristalliseras diskursen om `invandrare` i Norge. I det tredje avsnittet presenteras hur identiteten som `svensk` och `norsk` inrymmer en konflikt. Avslutningsvis får läsaren ta del av diskursen om `invandrarkvinnan` i Norge.

Jag kommer inledningsvis att befinna mig på en mer konkret plan gällande utkristalliseringen av diskursen för att sedan uppehålla mig vid det mer abstrakta. Diskurserna presenteras utifrån en tolkningsram som behandlar: *inkludering/exkludering, subjektpositionering och antagonism*.

4.1 `Åh ni svenskar är så sociala och vi gillar er`

Inledningsvis kommer jag att lokalisera *nodalpunkten*, vilket är det centrala begreppet som diskursen utformas kring. Nodalpunkten för den här diskursen är begreppet `svensk`. Jag kommer att visa på hur `svensk` sammanvävs med *moment* som `trevlig`, `serviceinriktade` och `hårt arbetande`.

...vi gör så bra ifrån oss på servicebranschen, vi står på oss och vi jobbar hårt, vi är ju kända för det i Norge, vi är så serviceinriktade och så trevliga, det är så folk ser på oss och folk söker ju efter svenskar` (Sarah, nov 2005).

I ovanstående citat kan vi tydligt se hur moment som `jobbar hårt`, `serviceinriktade` och `trevliga` fyller begreppet `svensk` med en innebörd (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 32-35). Vilket i sin tur ger upphov till

föreställningar om att svenskar är på det viset och de blir eftertraktade inom servicebranschen. Vi kan även se hur Sarah positionerar sig som `svensk` inom ramen för diskursen, Laclau och Mouffe, vilka talar om hur subjektet intar olika subjekspositioner beroende på vilken kontext man befinner sig inom (Laclau & Mouffe 1985 s 115).

`Alla svenskar som flyttar hemifrån är för att de söker någonting, bättre jobb, pengamässigt och allting liksom, så det gör att de kommer hit och jobbar hårt och det är det som norrmännen uppskattar. Så därför som det här ryktet om att svenskar jobbar hårt och bra finns här, det är det som gör att man har lättare till att få jobb här.` (Emilio, nov 2005).

Återigen kan vi se hur momentet `jobbar hårt` kommer att definiera `svenskar`, intressant är att informanter menar att till följd av att svenskar uppfattas på det sättet så uppskattas de av norrmännen. Föreställningen eller ryktet gör att `svenskar` har lättare att få jobb eftersom de uppfattas vara ett `hårt arbetande` folk.

`Jag har hört att servicebranschen föredrar svenskar eftersom svenskar är mer serviceinriktade` (Nathalie, nov 2005).

I citatet framkommer hur momentet `serviceinriktad` ger nodalpunkten `svensk` en innebörd. Ordet *föredrar* är starkt och antyder indirekt att man inom servicebranschen helst vill anställa personer med `svensk`- bakgrund, vilket även kan tolkas som att personer vilka inte uppfattas vara `svenskar` har det lite svårare att få ett arbete inom servicebranschen.

`De (läs: norrmän) är väldigt så här `åh svensk` och de älskar svenskar och så fort man pratar svenska så säger de `åh ni svenskar är så sociala, åh ni jobbar så bra och ert sätt att vara på`, `det finns så många svenskar här och vi gillar er` och det är ju kul att höra` (Antonia, nov 2005).

Även det här citatet visar på att `svensk` konnoteras med positiva egenskaper som `sociala` och `jobbar så bra` och att `svenskar` på något sätt är mer omtyckta än andra människor. Men notera att informanten uttrycker *och så fort man pratar svenska* vilket hänvisar till att det är till följd av hennes svenska kulturella identitet som hon blir omtyckt. Att Antonia blir omtyckt på grund av att hon uppfattas som `svensk` kan ses som en exkluderande handling av henne som `invandrare` i Norge. Till följd av att informanten har en `svensk` identitet särskiljs hon från `resten` och hon som `svensk` blir omtyckt. Här kan vi se den banala nationalismen som Billig talar om (1995) och hur det uttrycks via subtila handlingar. Även om Norge och Sverige inte längre utgör en union kan vi att `norrmännen` känner en gemenskap med `svenskar`.

I det här avsnittet har jag utkristalliserat diskursen om `svenskar` inom den norska servicebranschen. Nodalpunkten `svensk` har definierats som personer

vilka är 'serviceinriktade', är 'trevligare' och mer 'sociala' och framförallt ett 'hårt arbetande folk'. Dessa begrepp har *artikulerats* in i diskursen och kommer att definiera 'svenskar', därmed är diskursen, för tillfället, slutet och entydigt fastsälld. I diskursen framkommer att 'svenska invandrare' bosatta i Norge uppfattas som 'svenskar' till följd av deras svenska kulturella identitet. 'Svensk' är en subjeksposition som informanterna blir tilldelade men även en subjekspositionering som de själva intar. Subjekspositionen 'svensk' är kopplad till olika sorters privilegier som tillgång till arbete, då 'svenskar' föredras inom servicebranschen.

Diskursen är utformad utifrån tydliga gränser mellan ett 'vi' (normmän och svenskar) och i ett 'dem' (invandrarna), genom subtila praktiker särskiljs 'svenska invandrare' från 'resten' och de inkluderas i ett 'vi' enbart för att de har den svenska kulturella identiteten med sig.

Även om informanterna positionerar sig och blir tillskrivna identiteten som 'svenskar' betyder det inte att de en gång för alla uppfattats som det. Det här är något som också visas på senare i analysen.

Språket spelar en central roll både vad gäller för 'svenska invandrare' och 'norska invandrare'. Om 'svenska invandrare' känner att de blir mer accepterade i Norge på grund av deras 'svenska' kulturella identitet som först och främst artikuleras genom språket, känner 'norska invandrare' att de behandlas utifrån en stereotyp om att 'invandrare' i Norge inte behärskar det norska språket.

4.2 Norska invandrare förstår inte norska

Nodalpunkten för den här diskursen är begreppet 'invandrare' och den får sin betydelse i relation till språket.

'Jag har fått kommentaren 'jag trodde inte att du kunde så bra norska, du är så duktig' ...' (Felipe, jan 2006).

Kommentaren som informanten får inrymmer antagande om att 'invandrare' är en person som inte kan tillräckligt bra norska, och det är utifrån den föreställning som Felipe betraktas. Informanten får beröm för att han på något sätt inte passar in i stereotypen av 'invandraren'. Att han får beröm kan även tolkas som en subtil praktik, som avser att markera skillnaden mellan honom och 'oss', då en norsk person förmodligen inte skulle ha fått en liknande kommentar. Med utgångspunkt i Billig som talar om banal nationalism och hur den uttrycks via exkluderande handlingar (Billig 1995 s 61). Språket fungerar som en markör för att visa på att 'du' är inte riktigt som 'oss'.

'...du vet, man får kommentarer om att man pratar en så bra norska och sen frågar de om man är adopterad, det är helt sjukt ... jag måste ju prata bra norska jag har ju bott här så pass länge att det är bara så' (Amanda, jan 2006).

Ovanstående citat visar på att Amanda som till utseende, inte ser `norsk` ut förväntas inte behärska det norska språket. Indirekt synliggörs nodalpunkten `invandrare` och den kopplas med moment `dålig norska`. Därmed har begreppet `invandrare` fyllts med ett innehåll. När informanten väl visar att hon behärskar det norska språket tillfrågas hon om är adopterad. Tillfrågandet kan tolkas som en exkluderande handling av informanten som `icke-norsk`, då man indirekt säger att hon inte skulle ha kunnat lära sig `bra norska` utan hennes `norska adoptivföräldrar`. I tillfrågandet kan vi även se den omedvetna reproduktionen av nationalismen (Billig 1995 s 37f), det är norrmän som kommenterar hennes språk, vilka antas ingå i nationen.

`Alltid på jobb så är det någon gäst som är nyfiken, du vet och de frågar `hur länge har du bott här?` Var kommer du ifrån från början?` När jag berättar att jag är född här men att mina föräldrar kommer från Chile så säger de `vad bra norska du pratar` och de ska liksom berömma en` (Luis, jan 2006).

Återigen kan vi se hur informanten som är född i Norge inte förväntas tala `bra norska`, även här, om än indirekt synliggörs föreställningen om att `invandrare` i Norge inte talar `bra norska`. Utifrån Billig, som menar att vi skapar oss vår identitet genom att antyda vilka vi inte är (Billig, 1995 s 78f), skapas en skillnad mellan Luis, som kommer att representerar `invandrarna` och `oss/norrmän`. Vi kan även se hur informanten tilldelas identiteten som `invandrare` av någon annan.

`..., folk är så fräcka ibland och speciellt i den här branschen, de tror att du är där för att serva de och de försöker köra med dig och det värsta är när de artikulerar extra mycket som att man inte skulle förstå norska ...du vet och det är så irriterande och de tittar på dig på ett nedvärderande sett för att du är invandrare ...` (Oscar, jan 2006).

Att *artikulera extra* är en subtil och diskriminerande handling som informanten utsätts för, den har till syfte att exkludera informanten från ett `vi/norrmän`. Handlingen är direkt riktad till honom som `invandrare`, och som vi tidigare sett anses `invandrare` inte kunna det norska språket. Billig menar att nationalism handlar om att tänka om `oss själva` på ett speciellt sätt i förhållande till `de andra` (Billig 1995 s 37f). Den diskriminerande handlingen fyller just den funktionen, att skapa ett motsatspar till `vi/norrmän` vilka talar bra norska och `de` vilka talar en dålig norska. Att dessutom titta nedvärderande på någon för att personen i fråga inte är `norsk/svensk` är i allra högsta grad en subtil handling som avser att skapa *skillnad*, `jag/vi` är inte som `han/dem` (Billig 1995 s 73). Inom ramen för diskursen återfinns två subjektspositioner, `norsk` och `invandrare`. Utifrån Laclau och Mouffe, vilka menar att man endast kan vara något genom att inte vara något annat samtidigt (Laclau & Mouffe 1985 s 128), väljer Oscar här att positionerar sig som `invandrare`.

I det här avsnittet har diskursen om `invandrare` i Norge utkristalliserats. Diskursen är utformad utifrån att nodalpunkten `invandrare` definieras genom att

sammanvävas med moment som `dålig norska`. Nodalpunkt och moment är moment som i sig inte betyder något men när dessa kopplas ihop får skapas det en betydelse. Därmed har det skett en artikulation av momentet och på detta har `invandraren` fått en negativ konnotation, eftersom det inte ses som positivt att en person inte talar `bra norska`. Diskursen är dock inte en gång för alla fastsälld, utan som vi vet kan den alltid få en annan innebörd. Däremot är diskursen för tillfället entydigt fastställd eftersom alla andra möjliga betydelser som `invandrare` kan ha har uteslutits.

Identitetsföreställningen `invandrare` konstrueras diskursivt. Diskursen är utformad utifrån binära oppositioner, samtidigt som `invandraren` konstrueras som en person som inte talar `bra norska` konstrueras `norrmannen` som en person som talar bra norska. Därmed har en polarisering av ett `vi/normmän` och `de/invandrarna` skett och en hierarkisk ordning har skapats, där `norsk` står över `invandrare`.

4.3 Antagonism i identiteten som `svensk` och som `norsk`.

I det här avsnittet arbetar jag utifrån analysinstrumentet *flytande signifikant*, den hänvisar till hur olika diskurser kämpar om att fastställa begreppets innebörd. De flytande signifikanterna `svensk` och `norsk` rymmer i sin tur *antagonism*. Till en början analyseras citat från `svenska invandrare` därefter analyseras citat gjorda av `norska invandrare` för att sedan presenteras en jämförelse. Det är av praktiska skäl jag valt att göra på det viset.

... här känner jag mig verkligen mer accepterad än vad jag gjort i Sverige... de ser mig inte som en utlänning av någon konstig grund... jag tror de ser på oss mer som svenskar än utlänningar, det känns så i varje fall. (Said, nov 2005).

I citatet framkommer hur Said har uppfattats som `utlänning`, en person som inte passar in i nationen Sverige då han inte har samma nationalitet som `vi/svenskar` (Billig 1995 s 78f). Informanten har särskiljts och exkluderats från ett `vi/svenskar` och han har kommit att tillhöra `de andra` som inte är accepterade inom nationen. Särskiljandet skapas utifrån ett `vi` och `dem` tänkande (Billig 1995 s 61). Det belyses hur `svensk` behöver och måste definieras i relation till något annat, man kan endast vara något i relation till det man inte är (Laclau & Mouffe 1985 s 128). Antingen är man `svensk` eller så är man inte det. Informanten uttrycker *det känns så i varje fall* vilket synliggör de subtila sociala praktiker som Said har upplevt. Upplevelser som grundar sig i exkludering av honom som `icke-svensk`. Vi kan även se hur kontexten fyller en betydelse, Said befinner sig i ett grannland till Sverige och det intressanta är att han i Norge, även om han till utseendet inte ser `svensk` ut så känner han sig mer accepterad på

grund av att han där inte betraktas som `utlänning`. Han känner sig *mer* accepterad, just för att han anses vara `svensk`.

... även om du är utlänning så pratar du flytande svenska och de ser bort från det här mörka och ser bara det svenska i dig och de gillar dig, vi svenskar är omtyckta här` (Sarah, nov 2005).

Även Sarah upplever att den svenska kulturella tillhörigheten är till fördel i Norge. Samtidigt som informanten exkluderas på grund av sitt utseende och därmed betraktas som `utlänning` inkluderas hon till följd av hennes svenska kulturella identitet och hon blir genast omtyckt. Särskiljandet av henne till följd av hennes `svenska` bakgrund kan ses som en subtil praktik med syfte att återskapa en form av norsk- svensk gemenskap (Billig 1995 s 61). Då det svenska känns och betraktas som *nära* i förhållande till det `främmande`.

Subjektet intar olika subjekspositioner beroende på diskursen som man befinner sig inom (Laclau & Mouffe 1985 s 115), det vill säga informanten intar olika subjekspositioner inom ramen för diskursen. Till utseendet positionerar hon sig som `utlänning` men när det gäller hennes kulturella bakgrund positioner hon sig som `svensk`. Vi kan även se hur `vit` indirekt sammanvävs med `svensk`, informanten uttrycker följande *de ser bort från det här mörka och ser bara det svenska*, vilket hänvisar till att föreställningar om `svenskhets` är tydligt kopplade till `vithet`. I diskursen utgör `vit` ett moment som definierar subjekspositionen `svensk` och `mörk` utgör ett element, då det inte är det här begreppet som ger `svensk` en innebörd.

Det känns kul för man blir mött på ett helt annat sätt än vad du gör i Sverige. I Sverige spelar ingen roll om du kan flytande svenska så kommer du alltid bli sett som en invandrare men när du flyttar hit så blir du sett som en svensk med invandrabakgrund `killen är svensk men han kommer från Chile` säger folk` (Emilio, nov 2005).

Genom olika sociala praktiker har informanten exkluderats från ett `oss` i Sverige, han har betraktas som `invandrare` och det är en person som inte tillhör nationen på samma sätt som `vi` gör (Billig 1995 s 61). Men när han befinner sig i Norge, som är grannland med en gemensam historia och till synes liknande kultur som Sverige, betraktas han som `svensk` på grund av den `svenska` kulturella identiteten som han bär med sig. Den `svenska` identiteten fyller ingen funktion för Emilio i Sverige då han där *alltid* kommer att uppfattas som `invandrare`. Den `svenska` kulturella identiteten visar sig även vara en avgörande markör för informanten, eftersom det är utifrån denna som han blir bemött på ett annat sätt.

Citatet belyser även den *antagonism* som Laclau och Mouffe talar om, den inträffar när olika diskurser kämpar om att definiera ett begrepp (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 55). Subjekspositionen `svensk` inrymmer antagonism, även om Emilio uppfattas vara `svensk` i Norge, uppfattas han ändå inte vara helt `svensk` då han har `invandrabakgrund`, och han blir `den svenska killen som kommer från Chile`.

`... sen blir de också intresserade `åh svensk men var kommer du ifrån`` (Antonia, nov 2005).

Vi kan se hur informanten förväntas tillhöra något annat än det `svenska`, kommentaren `*men var kommer du ifrån*` uttrycker att hon inte uppfattas vara riktigt `svensk` utan hon måste komma från ett annat land, eftersom hon till utseendet inte anses passa in i det `svenska`. Här uttrycks indirekt hur `vit` kopplas ihop med `svensk`, därmed är begreppet `vit` ett moment som definierar `svensk`.

Kommande citat belyser hur `svenska` tjejer (bör) se ut och när Sarah inte anses passa in i bilden av en `svensk` tjej ifrågasätter man hennes `svenska` identitet genom att säga `*men du är inte helt svensk*`. Ifrågasättande, även om det sker av ren nyfikenhet från gästens sida är en exkluderande praktik som baserar sig på informantens `ras`, det vill säga i hur hon ser ut. Följaktligen exkluderas Sarah från de `riktiga svenskarna`. Ordet *men* synliggör hur kategorin `svensk` är invävd i en rad diskursiva föreställningar om som anses vara `svensk`.

`Min kollega Jenny, hon är typisk ... du vet, hur en svensk tjej ska se ut, blond, lång och blåögd. ... hon kan få det här, var i Sverige är du ifrån? Det kan hon få ibland men det är inte det här `men du är inte helt svensk`, det får hon aldrig. Jag får det minst sju gånger per dag och jag blir galen på det. Om jag gör mitt jobb vad har det med mitt jobb att göra. ... Jag sa det till Jenny om att jag tyckte det här var jobbigt och hon svarar ` Om jag hade haft en trevlig servitör så hade jag nog också varit intresserad av att veta var hon kom ifrån`` (Sarah, nov 2005).

Vi kan se hur personen Jennys kommentar legitimerar gästens nyfikenhet och exkludering av Sarah från `svenskarna`. Trots att kommentaren är menat som en komplimang inrymmer den dold och indirekt form av exkludering då det vilar en `självklarighet` över kommentaren, då man har den rätten att ifrågasätta informantens identitet som `svensk`. Även om kommentarerna som Sarah utsatt för kan verka oskyldiga är de långt ifrån det. Eftersom hennes `riktiga` kulturella identitet sätt i fokus menar jag att kommentarerna är rasifierade, då man utgår från att hon `egentligen` tillhör en annan kultur. Att informantens `riktiga` identitet sätt i fokus från såväl gästernas sida som kollegans sida fyller en enda funktion, nämligen att särskilja henne från `oss` som är norrmän och svenskar.

`... det är ju så att folk (läs: norrmän) ser att du har svart hår och bruna ögon ... men så fort du pratar så hör de också att du är svensk, `åh du är svensk` blir det men jag säger aldrig att jag är svensk och deras reaktion är oftast positiva` (Nathalie, nov 2005).

Ovanstående citat synliggör hur norrmännen, i det här fallet, reagerar överraskande över att Nathalie är `svensk`. Reaktionen avslöjar föreställningar om den `svenska` identiteten, indirekt kopplas det `svenska` med det `vita`, och eftersom informanten inte är `vit` förväntas hon inte vara `svensk` heller.

Intressant är även hur informanten tilldelas subjektspositionen som `svensk`, det är ingen identitet som hon själv antar (Laclau & Mouffe 1985 s 128).

`En gång hade jag tre gäster, de var lite äldre norska kvinnor som var lite fina, du vet, de satt och diskuterar vart jag kom ifrån jag märkte det eftersom de tittade så mycket på mig länge och till slut frågar de ... och jag svarade att jag var norsk och det blev tyst i några sekunder och sen säger en av kvinnorna på ett skämtsamt sätt `ja du får sluta skoja nu och berätta var du kommer ifrån från början` och jag skrattade och bad de gissa` (Amanda, jan 2006).

Inom ramen för diskursen väljer Amanda att inta subjektspositionen som `norsk`, men vi ser att den snabbt åsidosätts genom att hon ännu en gång tillfrågas var hon kommer ifrån *från början*. `Från början` indikerar på att hon inte anses ha sitt ursprung i Norge utan hon *måste* ha sitt ursprung någon annanstans, hennes `hem` är inte Norge. Tillfrågandet är en subtil handling som indirekt avser till att befästa vem som anses vara `norsk` och i detta fall anses informanten inte vara `norsk` utan hon måste vara något annat eftersom hon inte passar in i bilden av hur en `norsk` person ser ut. Här kan vi urskilja antagonism, då olika subjektspositioner kolliderar med varandra och kämpar om tolkningsföreträdet om identiteten `norsk` (Laclau & Mouffe 1985 s 55). I och med att Amanda positionerar sig som `norsk` utmanar hon föreställningen om vem som anses vara `norsk`, hon som `mörk` och `norsk` inte går ihop i gästernas föreställning. `Mörk` är ett *element* inom diskursen som försöker bli ett moment men inte lyckas. Den antagonismen som subjektspositionen `norsk` inrymmer upplöses genom *hegemoni*, som vi kunde se ovan dominerar subjektspositionen `vit norsk` över `mörk norsk`. Den norska identiteten konstrueras i relation till det som inte anses vara `norsk` (Laclau & Mouffe 1985 s 128). Gästerna blir `norska` i förhållande till Amanda som inte anses vara `norsk`.

`... många gånger säger mina norska vänner till mig `du är inte som de, du är inte som de invandrarna` och därför så gillar de en för att man är inte som de, men jag brukar säga `jo jag är som de, ser du inte, jag är mörkhårig och brunögd, jag är inte som dig`... och de förstår inte att andra (läs: norska) säger så om mig ... alltså jag kommer alltid att bli invandrare här, det är ju bara så...` (Jocelyn, jan 2006).

I citatet kan vi se hur informantens norska vänner försöker inkludera Jocelyn i ett `vi` genom att exkludera henne från `de`, `de andra invandrarna`. Informantens svar tyder på att hon är väl medveten om att hon aldrig kommer att inkluderas inom den norska gemenskapen eftersom hon aldrig kommer att uppfattas som en del av `de` och det är till följd av hennes utseende. Även om hennes vänner inte uppfattar Jocelyns utseende som ett hinder för att inkludera henne, så menar informanten att hon alltid kommer att exkluderas på grund av hennes utseende, då hon är `mörk` och därutöver som hon alltid kommer att bli `invandrare` i Norge. Till skillnad från Amanda som tidigare positionerar sig som `norsk`, positionerar sig Jocelyn som `invandare`.

... jag säger alltid att jag är ecuadorian även om jag har bott här nästan hela mitt liv, men du vet, jag kan inte känna mig som norsk. ... eftersom de (läs: norrmän) får dig att känna dig som du inte är norsk, du vet, de tittar alltid konstig på dig, med misstänksamhet vart du än går som att du vore en tjuv, liksom.` (Oscar, jan 2006).

Oscar väljer i sin tur att inta subjektspositionen som `ecuadorian`. Att informanten säger *jag kan inte känna mig som norsk* refererar till att han genom olika sociala praktiker har upplevt att han exkluderats för att inte vara `norsk`. Misstänksamhet och att betraktas som tjuv är subtila praktiker som skapar ett `vi` och `de`. Och därmed skapas den norska identiteten utifrån en falsk bild om invandraren, `de` är tjuvar och det är inte `vi`. För att upprätthålla identiteten måste informanten uppfattas utifrån en stereotyp. Att han betraktas som *tjuv* syftar även till att han inte är välkommen `här`, att han på något sätt gör intrång i det som är som är `vårt`, det vill säga `nationen`.

... Jag har i princip bott här hela mitt liv men det är svårt att känna sig som norsk ... alltså jag menar, det finns ju ett speciellt ord för oss, heter inte vi förstagenerations invandare och vad är mina barn, jo de kallas för andragenerations invandrare, fast de är födda här i Oslo så är de fortfarande invandrare...` (Felipe, jan 2006).

Då informanten inte ser `norsk` ut uppfattas han heller inte vara `norsk` och indirekt framkommer i citatet hur `vit` kopplas till `norsk`. Vi kan även se den kulturrasism som finns, då begrepp som `förstagenerations invandrare` och `andragenerations invandrare` skapas utifrån föreställningen om att `invandrare` inte riktigt är `norska`. Begreppens funktion är att på ett underförstått sätt markera ett särskiljande mellan de som anses vara `norska` och de som inte anses vara `norska`. Genom en mycket subtil handling har man särskilt `de` från `oss`.

Flytande signifikanterna `svensk` och `norsk` genomsyras av *antagonism*, eftersom olika diskurser kämpar om att entydigt fastställa dess innehåll. Det här avsnittet belyser hur den `svenska` och `norska` identiteten skapas utifrån föreställningen om att `svensk/norsk` och `vit` hör ihop. På ett indirekt sätt har momentet `vit` artikulerats in i diskursen då `svensk/norsk` tillskrivs en sådan innebörd. Diskursen utmanas av begreppet `mörk` som utgör ett element inom det diskursiva fältet, den kämpar om att etablera sig inom diskursen genom att fylla `svensk/norsk` med en innebörd. Men som vi har sett, lyckas den inte eftersom `vit` återupprättar entydigheten i det flytande signifikanterna `svensk` och `norsk` och därmed har antagonismen upplösts och diskursen blir åter dominerande och *hegemonisk*. Svenskheten och norskheten konstrueras utifrån det som inte anses vara svenskt respektive norskt, diskursen skapas genom dikotoma motsatspar, med utgångspunkten att man förväntas ha en tillhörighet som baserar sig på att antingen vara svensk/norsk eller invandrare.

Även om informanterna `svenska invandrare` upplever att de blir mer accepterade i Norge på grund av att de bär med sig den svenska kulturella identiteten och därav som de uppfattas som `svenskar` i Norge, uppfattas de inte *helt* som `svenskar` då deras utseende går emot föreställningen om hur en `svensk` bör se ut. Antagonismen består i att en `svensk` person måste se `svensk`

ut och det innebär `vit`. Informanternas `riktiga` kulturella identitet ses som ett hinder för att personen ska betraktas som `svensk`. Detta är även fallet med `norska invandrare`, vilka inte uppfattas vara helt `norska` trots att de bott i Norge under en längre tid och behärskar det norska språket. Polariseringsen av `svensk/norsk` och `icke-svensk/norsk` har sin utgångspunkt i antagandet att individer måste vara antingen- eller, utifrån samhällets rådande föreställningar kan inte informanterna vara `svenska/norska` och `mörka` på en och samma gång.

Skapandet av den svenska och norska identiteten sker inom en komplex och problematisk process som utgår ifrån att informanterna förväntas bli eller höra till något annat *utöver* det `svenska` och `norska`. Den nationella identiteten skapas utifrån och genom subtila gränser mellan vilka som anses ingå i ett `vi/svenskar/norrmän` och vilka som anses ingå i ett `dem`.

I diskursen framkommer även ett antagande om att identiteter på något sätt är inskrivna i *kroppen*. Eftersom identiteten `svensk`, `norsk`, `icke-svensk` och `icke-norsk` skapas utifrån dikotoma motsatspar som `vit` och `mörk/svart`.

4.4 Exotifiering av den andra kvinnan

Genomgående i uppsatsen är hur ojämlikhet skapas utifrån det som anses vara normalt. Det här avsnittet kompletteras med ett intersektionalitets perspektiv, för att visa på hur kön är och blir en grundläggande markör i konstruktionen av den nationella identiteten. Dock kommer även andra markörer att belysas. Nodalpunkten för diskursen är `invandrarkvinna`, jag kommer att visa hur hon konstrueras som `exotisk` för att därefter särskilja henne från ett `vi`.

`Många gånger som jag får höra att jag är exotisk, jag vet inte ens vad de menar med det, du vet, folk säger `ni invandratjejer är så exotiska`....` (Sarah, nov 2005).

I citatet kan vi se hur `invandratjejer` konstrueras som `exotiska` i relation till `norska/svenska tjejer` som inte anses vara `exotiska`. Markörerna `ras` och `kön` blir framträdande och informanten betraktas som avvikande, hon *blir* `exotisk` i relation till det som anses vara normalt. Att betrakta någon som `exotisk`, är en dold exkluderande handling som avser att klargöra och cementera att hon inte är som `oss` och kommer inte att bli det heller (Billig 1995 s 61). Hon kommer från exotiska fjärran långt borta från `oss` och därav är hon inte lik `oss/norrmän/svenskar`.

`... en gång sa en manlig kollega till mig, `men Amanda, ni mörka tjejer är mer sensuella och varma av naturen, ni är bara så, speciellt ni latinamerikaner ni är exotiska av er` och jag blev helt chokad ... men sen fick han ju höra` (Amanda, nov 2005).

Kommentaren som informanten får av sin kollega är en subtil praktik, vilket har till syfte att exkluderande henne från det som anses vara normalt, hon exkluderas

på grund av såväl `kön` som `ras`. Och hon kommer att tillhöra `dem`. Föreställningar om `invandrarkvinna` är att hon är `sensuell`, `varm` och `exotisk`, eftersom det är dessa begrepp som definierar `invandrarkvinna` med en betydelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 32-35). Om `invandrarkvinna` skapas på detta sätt skapas den `norska/svenska kvinna` utifrån att inte vara `sensuell`, `varm` och `exotisk`. Kollegan uttrycker *ni latinamerikaner är exotiska* indirekt visar det att kollegan är en `vit/norsk/svensk` person och uttalandet har till syfte att klargöra att hon inte tillhör `oss`. Intressant är även hur informanten antas vara på detta viss av naturen, därmed tillskrivs hennes kropp och hennes ursprung en stor betydelse för den hon är.

`... alltså när det finns alkohol inblandat då tar de (läs: män) sig friheten att till exempel `smeka` din hand eller kind, det har även hänt att gästen frågar om vi kan gå ut på date, ... , jag berättade det här för restaurangchefen som är norsk och hon svarade `du får väl sluta vara så flörtig, det ingår inte i ditt jobb` och så gick hon...` (Jocelyn, jan 2006).

När informanten vänder sig till restaurangchefen för att få hennes stöd gällande de manliga gästernas beteende i förhållande till henne menar chefen att det är hennes eget fel, eftersom hon är *så flörtig*. Prepositionen *så* användes för att markera att informanten på något sätt är översexuell, men även för att chefen ska skapa sig en självbild som är motsats till hennes anställd. På detta viss har `invandrarkvinna` fått en negativ konnotation, eftersom det inte ses som positivt att vara översexuell. Därmed har skillnad och hierarki skapats mellan `norska kvinnor` och `invandrarkvinnor`, då `norska kvinnor` inte identifierar sig som översexuella står de över `invandrarkvinnor`. Att chefen sedan går indikerar på att hon anser att problemet inte är så allvarligt och att servitrisen, som är hennes anställda, får sköta problemet på egen hand. Informanten `invandrarkvinnan` utsätts för ett förtryck som gestaltas genom subitila praktiker, dels då manliga gäster tar sig friheten att ta på henne, dels då hennes kvinnliga `norska` chef ignorerar henne. Budskapet är tydligt, informanten får skylla sig själv om hon blir antastad på jobbet, eftersom hon anses vara översexuell. Indirekt säger man att du inte är som `våra` norska kvinnor.

`... män i allmänhet förväntar sig att du ska vara flörtig och att du ska vara trevligare bara för att du är en utländsk kvinna och ler du inte extra mycket så tycker de att du är ger dålig service ... det har hänt mig att gäster ha gått fram till min chef, du vet för att jävlas med dig, och han säger till mig `varför kan du inte göra ditt jobb som det ska göras` men jag gör ju mitt jobb, är det inte så?` (Antonia, nov 2005).

Återigen kan vi se hur `utländsk kvinna` kopplas samman med `flörtig` och `trevligare`. Således är föreställningen om `invandrarkvinnor` förväntas leva upp till inom den norska restaurangbranschen. Intressant är hur informanten som är medveten om den föreställningen, menar att om hon inte betar sig utifrån gästens förväntningar anklagas hon för att inte ge bra service. I det här fallet kan vi se hur motsatsparet man/kvinna står i en hierarkisk relation till varandra, gästen som är

man står i relation till informanten som är kvinna. Gästen befinner sig där för att konsumera och hon är där för att servera. Informanten befinner sig i underläge även i förhållande till sin chef, då även chefen förväntar sig att hon ska leva upp till de föreställningar som finns om `invandrarkvinnor`. Föreställningen som existerar är konstruerad utifrån en rasifierad bild av hur `invandrarkvinnor` anses vara, en föreställning som berättar att `svenska/norska kvinnor` inte är på detta sätt.

I diskursen får nodalpunkten `invandrarkvinna` sin betydelse i relation till moment som `sensuell`, `flörtig` och `exotisk`. Dessa ord har artikulerats in i diskursen för att identifiera och särskilja `invandrarkvinnan` från den `norska kvinna`. Diskursen är inte slutgiltigt, utan det är för tillfället som `invandrarkvinnan` har ett entydigt innebörd, då andra möjliga betydelser har uteslutits. Ytterligare är diskursen skapad utifrån motsatspar mellan den `norska` kvinna och `invandrarkvinna`, där avsikten är att konstruera den `norska kvinna` och därmed den norska identiteten med en positiv självbild. Genom subtila, dolda och indirekta handlingar berättar man att `invandrarkvinnan` inte kommer att tillhöra nationen eftersom hon inte är lik `oss`. Att skapa och betrakta `invandrarkvinnan` utifrån en stereotyp har funktion att exkludera henne från ett `vi` och att visa på att hon inte är som den `norska` kvinna. Invandrarkvinnan uppfattas tillhöra `de`, vilket innebär att hon inte tillhör `oss` utan istället behandlas hon utifrån föreställningen att hon skulle vara `avvikande`.

Till följd av föreställning om `invandrarkvinnan` utsatt de kvinnliga informanterna för olika sorters påfrestningar/trakasserier under arbetstid. Då manliga gäster förväntar sig ett visst beteende från servitrisen och när hon i sin tur inte uppfyller förväntningarna anklagas hon för att inte göra sitt jobb ordentligt, eller som i andra fall får hon skylla sig själv om hon på något sätt blir antastad.

Diskursen visar på att kvinnor inom restaurangbranschen förväntas att underkasta sig gällande den manliga normen och ta emot olika former av förudmjukelse från såväl manliga gäster som arbetsgivare.

Inom detta avsnitt belysts endast citat hämtade från de kvinnliga informanterna, detta beror på att de manliga informanterna inte berättade om liknande erfarenheter trots att jag frågade dem. Frånvaron av deras berättelse inom diskursen kan tolkas som att de inte har den erfarenheten av att `trakasseras` på samma sätt som kvinnor, än mer bekräftar frånvaron den manliga maktstrukturen som finns över kvinnor i samhället.

5 Avslutande diskussion

Syftet med uppsatsen har varit att belysa och dekonstruera hur `ras` utgör en grundläggande markör i skapandet av den nationella identiteten både vad gäller den svenska identiteten och den norska identiteten. Jag har i studien intervjuat fem `svenska invandrare` och fem `norska invandrare`, samtliga är bosatta i Oslo och arbetar för tillfället som servitriser respektive servitörer. Mitt intresse har varit att komma åt vilka föreställningar informanterna möter i vardagen.

Billigs teori om nationalism och Laclaus & Mouffes diskursanalys har varit mycket användbara teorier för förståelsen av hur föreställningar om identiteter skapas. Jag menar att teorierna kompletterar varandra, i den mån att det genom Billigs teori har varit möjligt för mig att synliggöra subtila exkluderande praktiker i skapandet av den nationella identiteten och via informanternas erfarenheter uttryckta i ord har jag kunnat utröna olika diskurser.

Intressant är hur `svenska invandrare` bosatta i Oslo antar och blir tilldelade den `svenska` identiteten, en identitet som trots allt underlättar för de att känna sig accepterade inom den norska gemenskapen. Dock står `vitheten` över. Nationalitetsdiskursen som har utkristalliserats i materialet har tydliga kopplingar med rasifiering, om än underförstådd. Indirekt är `svenskheten` och `norskheten` föreställd som `vit`, därmed exkluderas `invandraren` då det är en person som inte anses passa in den nationella gemenskapen. När informanten väljer att definiera sig själv som `svensk` eller `norsk` möts han eller hon ständigt av en reaktion, då personen inte förväntas vara `svensk` eller `norsk`, eftersom informantens utseende skapar konflikt med samhällets föreställningar om hur `svenskar` eller `norrmän` bör se ut. Varken `svenskheter/norskhet` eller att `vara svensk/norsk` är stabila och essentiella kategorier, de återskapas ständigt och vidmakthållas genom definition och exkludering av `de andra`. Därmed skapas den nationella svenska och norska identiteten utifrån makt och den föreställs även stå överst i hierarkin.

`Svenskheten` och `norskheten` måste inte konstrueras i rasifierade termer, om den gör det eller inte är en fråga om kamp om inriktningar, praktiker och kulturella innebörder. Identiteter är inte egenskaper utan det handlar om en representation som är ständigt `görande`. Man blir `svensk`, `norsk` eller `invandrare` genom en process som sker i relation till någon annan. Identitetskonstruktioner är inte okomplicerat fenomen ännu mindre är de neutrala.

Exkludering, diskriminering och fördomar grundas på en falsk och negativ bild av den `andra` med den enda avsikten att förstärka den egna självbilden. Såunda skapas kollektiva identiteter utifrån makt, olika maktstrukturer och processer reflekteras i olika identiteter. Antingen är du `svensk`, `norsk` eller så är du det inte. Själva utgångspunkten för denna tankelogik är att företeelser som kulturblandning och gränsöverskridande uppfattas vara onormala. De passar helt enkelt inte in i en världsbild där tydligt separerade och fasta kulturer betraktas

som självklara. Exkluderande praktiker av `den andra` i mångkulturella samhällen är dolda och utövade *under ytan*, handlingar vilka uppvisar en outtalad dröm om det homogena samhället.

I förhållande till den tidigare forskning som visar på att `svenskheden` direkt eller indirekt kopplas samman med `vithet`, kan vi se att mina resultat överensstämmer i mångt och mycket. Gällande `norskheden` förstås även den i relation till `vithet`.

Intressant för framtida forskning inom området är, enligt mig, att undersöka hur `invandrare` i Sverige aktivt artikulerar och utmanar subjektspositionen `svensk`.

6 Litteraturförteckning

- Alvesson, Mats och Deetz, Stanley 2000. *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Billig, Michael 1995. *Banal nationalism*. London: SAGE Publications.
- Brnic, Anita 2002. *Speaking of Nationality: On narratives of national belonging and the 'immigrant'*. Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen.
- Brune, Ylva 2004:a. *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om 'invandrare', flyktingar och rasistisk våld*. Göteborgs Universitet.
- Brune, Ylva 2004:b. 'Nyhetslogik och främlingssyn i mediernas konstruktion av 'invandrare'', i Borevi, Karin och Strömblad, Per *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag*. SOU- Rapport, 2004:48.
- Dahlstedt, Magnus 2001. *Demokratins en-fald: Makt och vanmakt i det mångkulturella samhället*. Norrköping: PIMI (Partnerskap för multietnisk integration).
- de los Reyes, Paulina & Kamali, Masoud 2005. 'Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering' i de los Reyes, Paulina och Kamali, Masoud *Bortom Vi och Dem: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: SOU-rapport 2005:41.
- Eldén, Sara 2005. 'Att fånga eller bli fångad i diskursen?' i Åsa Lundqvist, Karen Davies & Diana Mulinari (red.) *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber.
- Engblom, Charlotte 2004. *Samtal, identitet och positionering: Ungdomars interaktion i en mångkulturell miljö*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Essed, Philomena 1991. *Understanding everyday racism: An interdisciplinary theory*. London: SAGE Publications.
- Gardberg Pia-Maria 1991. 'Vår nordiska identitet' i Anders Linde-Laursen & Jan Olof Nilsson *Nationella identiteter i Norden – et fullbordat projekt?* Eskilstuna: TunaTryck.
- Gordon, Hans 1978. *Intervjumetodik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.
- Hall, Patrik 2003. 'Diskursanalys av nationell identitet' i Bo Petersson & Alexa Robertson (red.) *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber.
- Hall, Stuart 1981. 'The Whites of Their Eyes: Racist Ideologies and the Media' i Bridges, G & Brunt, R. (red.) *Silver Linings: Some Strategies for the Eighties*. London: Lawrence & Wishart.
- Hertzberg, Fredrik 2003. *Gräsrotsbyråkrati och normative svenskhet: hurarbetsförmedlare förstår en etniskt segregerad arbetsmarknad*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Hills Collins, Patricia 1991. *Black feminist thought. Knowledge, Consciousness, and Empowerment*. New York, Routledge.

- Kamali, Masoud 2005. 'Ett strukturellt dilemma, struktur/institutionell diskriminering' i de los Reyes, Paulina och Kamali, Masoud *Bortom Vi och Dem: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: SOU-rapport 2005:41.
- Kinnvall, Katarina 2004. 'Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security', *Political Psychology*, Vol. 25, No.5, 2004 s. 741-767.
- Knocke, Wuokko & Hertzberg Fredrik 2000. *Mångfaldens barn söker sin plats. En studie om arbetsmarknadschanser för ungdomar med invandrarbakgrund*. Stockholm: Svartvitts förlag.
- Knocke, Wuokko 2004. 'Inte längre flyttfåglar' i *Rasism i Europa* .
- Krag Jacobsen, Jan 1993. *Intervju, konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar 2000. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal 1985. *Hegemony and socialist strategy. Towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Lenz, Taguchi, Hillevi 2004. *In på bara benet: En introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HLS Förlag.
- Mattsson, Katarina 2005. 'Diskrimineringens andra ansikte – svenskhet och 'det vita västerländska'' i de los Reyes, Paulina och Kamali, Masoud *Bortom Vi och Dem: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: SOU-rapport 2005:41.
- Molina, Irene 1997. *Stadens rasifiering- Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Molina, Irene 2005. 'Rasifiering: Ett teoretisk perspektiv I analysen av diskriminering I Sverige' i de los Reyes, Paulina och Kamali, Masoud *Bortom Vi och Dem: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: SOU-rapport 2005:41.
- Mouffe, Chantal 2005. *The return of the political*. London: Verso.
- Mulinari, Diana 1999. 'Vi tar väl kvalitativ metod- det är så lätt' i Katarina Sjöberg (red.) *Mer än kalla fakta: Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Mulinari, Diana & Neergaard, Anders 2004. *Den nya svenska arbetarklassen*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Mulinari, Diana (red.) Åsa Lundqvist & Karen Davies 2005. *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber.
- Mulinari, Paula 2004. *Exotisk strössel* i Tidskriften Arena (2004:4 s 20-23).
- Petersson, Bo 2003. 'Intervjubaserade studier av kollektiva identiteter' i Bo Petersson & Alexa Robertson (red.) *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber.
- Sahlin, Ingrid 1999. 'Diskursanalys som sociologisk metod' i Katarina Sjögren (red.) *Mer än kalla fakta: Kvalitativ forskning i praktiken*, Lund: Studentlitteratur.
- Skeggs, Beverly 1999. *Att bli respektabel*. Göteborg: Diadalos.

- Starrin, Bengt & Renck, Barbro 1996. 'Den kvalitativa intervjun' i Svensson, Per-Gunnas & Starrin, Bengt. *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg, Erika, & Kronsell, Annica 2003. 'Feministisk metod, teori och forskning om identiteter' i Bo Petersson & Alexa Robertson (red.) *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber.
- Tesfahuney, Mekonnen 1998. *Imag(ing)ing the Other(s). Migration, Racism and the Discursive Constructions of Migrants*. Uppsala Universitet.
- Thörn, Håkan 2002. 'Introduktion' i Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz och Håkan Thörn (red.) *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nya Doxa, Nora.
- Trost, Jan 1997. *Kvalitativ intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- van Dijk, Teun A 1993. *Elite discourse and racism*. SAGE Publications: London.
- Winther Jorgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ålund, Aleksandra 1997. *Multikultiungdom: Kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Ålund, Aleksandra 2003. 'Etnicitet, medborgarskap och gränser' i Paulina de los Reyes, Irene Molina & Diana Mulinari *Maktens (o)lika förklädnader: Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Bokförlaget Atlas.

Referenlista

- Amanda jan 2006, Oslo
 Antonia nov 2005, Oslo.
 Emilio nov 2005, Oslo.
 Jocelyn jan 2006, Oslo.
 Luis jan 2006, Oslo.
 Nathalie nov 2005, Oslo.
 Oscar jan 2006, Oslo.
 Ricardo jan 2006, Oslo.
 Said nov 2005, Oslo.
 Sarah nov 2005, Oslo.

Bilaga 1

`Svenska invandrare`

Namn:

Kön:

Ålder:

Frågor,

Varför flyttade du till Oslo?

Upplever du några fördelar med att vara `svensk invandrare` här?

Om någon frågar dig var du kommer ifrån, vad svarar du?

Är du svensk? Känner du dig svensk?

Upplever du att du måste på något sätt `flörta` med dina gäster?

Har du upplevt någon form av diskriminering i Sverige och här?

Bilaga 2

`Norska invandrare`

Namn:

Kön:

Ålder:

Frågor,

Om någon frågar vad du kommer ifrån, vad svara du då?

Är du norsk? Känner du dig norsk?

Upplever du att det är lätt/svårt att få jobb här?

Har du upplevt någon form av diskriminering här?

Upplever du att du måste på något sätt `flörta` med dina gäster?